

Platon: Ideene

Situasjon: Sofistenes relativisme, Sokrates dømt, ustabilt demokrati.

Problem: Hvordan begrunne moralen uavh. av de foreliggende normene, dvs. hvordan kritisere samfunnet?

Hvordan kan vi ha uforanderlig viten, bl annet om matematikk, når alt i sanseverden forandrer seg og er ufullkomment?

Hvordan finne orden i mangfoldet (induksjonsproblemet)?

Løsning: Ideene: det finnes en fornuftsstruktur forut for samfunn og natur som vi bruker til å vurdere moral og danne viten.

Argument. At vi forutsetter normer og sannhet viser seg når vi diskuterer. Misstak viser seg som inkonsistenser i argumentasjonen.

Følger: Opparbeide teoretisk språk. Dialog.

Dualisme:

Sjel: fornuftig, tilgang til ideene, gjennerindring.

Må korrigere sansene. Dygd klokskap. Ledere

Vilje: mot, forsvarere

Legeme – del av sanseverden, ufullkommen viten, drifter trekker mot umoralsk handling. Dygd måtehold. Produsenter

Linje-lignelsen.

Det tenkbare, Væren

1) Selve det gode, Arché Ideenes enhet, det skjønne (harmoni). Årsak til erkjennelse og væren.

Ut fra forutsetningene og mot det forutsetningsløses utgangspunkt (Arché)

2) Det de synlige formene avbilder, «selve» trekanten, de enkelte tings ideer

Ut fra forutsetninger i retning mot en konklusjon

Anvender 3 som anskuelsesbilder

Matematikk, Vitenskapene (zoologiens katt)

Det synbare, Tilblivelse

3) Enkelting: dyrene omkring oss, allslags vekster, hele den kunstframbrakte ting-verden.

(Katten Mons)

4) Avbilder, skygger, speilbilder, det som ligner

Rykter, diktverk og retorikk, (bilde av Katten Mons)

Væren: Det tenkbare, viten

1)

Selve det gode: Fornuft, innsikt, filosofi

2)

Enkeltideer: Forstand, gjennomtenkning,
vitenskap

Det sansbare: Tilblivelse, Antagelser

3)

Enkeltingene: Tilitsfylt tro, overbevisning

4)

Avbilder, rykter: Formodning, illusjon

Det tenkbare, Væren

viten

1)

Fornuft, innsikt, nous, filosofi

Selve det gode, Arché Ideenes enhet, det skjønne (harmoni). Årsak til erkjennelse og væren.

(Sitat s 120, 119)

Ut fra forutsetningene og mot det forutsetningsløses utgangspunkt (Arché)

I og ved inteligible former alene, uten bruk av bilder

Den som fornuften (logos) selv fatter ved hjelp av dialogen / dialektikken

Logos gjør ikke forutsetningene til grunnlag, vandrer mot det forutsetningsløse i retning av det heles grunn (Arché) , som den berører. - Diskutere forutsetningene,

Holder seg så til det som følger av forutsetningene, slutte fra forutsetningene, uten bilder. Dvs befri seg helt fra det sanselige. Tenke om og ut fra ideene. Sammtalekunsten.

2)

Forstand, gjennomtenkenig, dianoia, vitenskap

(sitat s. 119)

Ut fra forutsetninger i retning mot en konklusjon

anvender 3 som anskuelsesbilder

Matematikk som eksempel. (Utgangspunkt i teoremer og aksiomer.) Forutsetninger, som taes som noe en *vet*, brukes i forklaringene som prinsipielle grunnlag.. Konsekvente utlegninger mot det undersøkelsen ble satt i gang for.

Går ikke mot grunnlaget, (Arche)

Det de synlige formene avbilder, «selve» trekanten, de enkelte tings ideer

Vitenskapene (zologens katt) Åndelige fenomener (Ideer)

det synbare, Tilblivelse

antagelser

3)

Tilitsfylt tro, overbevisning, pistis

enkelting: dyrene omkring oss, allslags vekster

hele den kunstframbrakte ting-verden.

Det det ligner på

(Katten Mons)

4)

formodning, illusjon

avbilder, skygger, speilbilder, det som ligner

Det formodbare

(Rykter, diktverk og retorikk, historier om Katten mons)

Platon sitatsamling.

...jeg var bange for, at jeg skulde blive sjælelig aldeles blind, naar jeg betraktede Tingene med Øjnene og forsøgte at fatte dem med alle Sanser. Det forekom mig følgelig nødvendigt at tage min Tilflugt til Begreberne [Logos] og gennem dem forsøge at undersøge Tingenes sande væsen.

...:vi antager, at det virkelig er til, det, som vi stadigt vender tilbage til, det skønne og det gode og enhver anden Væren af lignende Art, og at vi sætter alle sansningens Objekter i Relation til denne Væren, fordi vi gjenfinder den i os som noget, der har tilhørt os i en tidligere Tilværelse. (Faidon 76c, s. 188)

Vi hævder at der er mange enkeltting der er skjønnne, mange der er gode og så fremdeles, og dem holder vi ude fra hinanden. Likeledes at der findes et “selve det skjønnne” og “selve det gode”, og tilsvarende for hver gruppe af fænomener vi den gang betegnede som “mange”. Følgerigtig går vi også den modsatte vej og antager en enkelt *form*, afgrænset og uforvekslelig, under hvilken form vi sammenfatter enkelttingene, og hvorefter vi benævner dem. Og vi hævder at enkelttingene er tilgængelige for synet, men ikke for intellektet, og omvendt er *formerne* tilgængelige for intellektet, men ikke for sanserne. (Staten 507 b)¹

---

¹ Platon: *Staten*. Platonselskabets skriftserie, oversatt av Otto Foss. Museum Tusculanums forlag, København 1992 (Staten)

Som Menneske skal man nemlig tænke i begrepsmessig Form, som man kalder det; og Formen bygger på mange spredte Sanseiakttagelser, der sammenfattes gjennem Tænkning til en Enhed. Og dette er kun en Gjenoplevelse i Mindet af det, som vor Sjæl engang har set, da den var i Guds Følge og, i fuld Virkelighed løftet op til det virkeliges Verden[...](Faidros 249 b-c, s. 42)

Følgelig maa vi have kendt Ligheden forud for det Tidspunkt, da vi første Gang så de ligestore Genstande og forstod, at de allesammen higer efter at være som selve Ligheden, men dog mangler noget i at være det. (Faidon 75 a, s. 185)

Men det er ikke let for enver Sjæl ud fra Tingene her paa Jorden at kunne genkalde sig Billedet af hin sande Virkelighed [...](Faidros 249 e, s. 43)

Sokrates: Naar man siger ”Jern”, ”Sølv”
, tænker saa ikke alle mennesker det
samme ved de Ord?

Faidros: Sikkert

Sokrates: Men naar man siger
”retfærdig”, ”god”, tænker vi saa ikke
hver sit ved de Ord, uden at vi kan blive
enige med hinanden, undertiden heller
ikke med os selv?

Faidros: Jo det har man oplevet tit.
(Faidros 263a, s. 60)

De jordiske Afbilleder af Retfærdighed
og Besindighed og alt, hvad der ellers er
af kostbar Verdi for Sjælene, har ingen
Glans; saa sløve er de Organer, ved
hvilke Mennesket opfatter deres
Genbilleder, at kun faa, og det med
Vanskelighed, er i Stand til ved at
betragte Efterligningen at genkende og
bestemme Forbilledet. (Faidros 250 b, s.
43)

Sokrates: Lad os saa vende tilbage til den nævnte Taler, som personlig er lige saa uvidende om Forskjellen paa godt og ondt som det Publikum, han taler til; en saadan Mand faar ikke til Opgave at holde en anbefalingstale for et ligegyldigt Æsel, som om det var en Hest; men han skal anbefale noget ondt, som om det var godt. Hvis han nu i en bestemt Situation tager Offentlighedens Skøn om ondt og godt til Rettesnor og så overtaler sine Tilhørere til at gjøre ondt i Stedet for godt, hvilken Avgrøde tror du saa vel Talekunsten ville høste av denne Utsed?

Faidros: Ikke nogen, der er altfor god.
(Faidros 260 c, s. 56)

Faidros: Hvad er der for to Maader at tænke paa?

Sokrates: Den første går ut paa at samle de spredte Enkeldtheder til en Fællesform, for at man gennem en nøjagtig Begrænsning kan gjøre det klart, hvad det er for en bestemt Ting, man i hvert Tilfælde vil tale om. Det var netop det, vi lige nu gjorde, naar vi talte om, hvad Elskov er, udtrykt i en Definition. Hvad enten nu denne var rammende eller forfejet, saa er det i hvert Fald sikkert, at hvad vor Undersøkelse havde af Tankeklarhed og Konsekvens, skyldes denne Fremgangsmaate. (Faidros 265 d, s. 64)

Sokrates: Dermed mener jeg det omvendte: at kunne sondre efter de forskellige Arter og Typer, dér hvor de naturlige Leddelinger er, og ikke bære sig ad som en koldset Kok, der ikke kan finde Leddene, men brækker Benene over. (Faidros 265 e, s. 64)

Sokrates: Men det tror jeg i alt Fald du vil gaa med til, at enhver Tale skal være sammensat ligesom et levende Væsen og saa at sige have et Legeme, saaledes at den hverken mangler Hoved eller Fødder men har Midtstykker og Yderstykker, som staar i harmonisk forhold til hinanden og til Helheden. (Faidros 264 c, s. 62)

- Så kan vi roligt gå ud fra at alle digtere fra Homer indtil nu slet ikke har haft virkeligt hold på sandheten, men kun imiterer, og hvad de imiterer er ikke fulkommenheden selv, men afbildninger deraf, ligegyldigt hvilke emner de så digter om. (Staten 600 e)

Du må have lagt mærke til at nøyaktig gengivelse af en anden persons adferd eller stemmeføring eller tankegang, der drives op genom årene, bliver vane hos vedkommende, og ligesom hans anden natur. (Staten 395 c-d)

Hvis jeg ikke misforstår dig, er der to slags fremstilling og fortælling; den ene en sådan som en fin og retskaffen mand ville bruge når han skal fremsætte noget, og en anden slags som hans modsætning i opvægst og opfostring ville holde sig til og stadig benytte sig af. (Staten 396 b)

Nu må vi indrømme, Adeimantos, at også den blandede [fortælling] giver nydelse [...] Alligevel vil du næppe påstå at den er den mest passende for vor stat, fordi hos os *er* en mand hvad han er, usammensat, og hverken dobbel eller mangfoldig, da hver af dem udfører sin bestemte gerning; og vi husker jo at vores stat er den eneste hvor hver skal passe sit, skomageren være skomager og ikke styrmand tillige, [...] (Staten 397 d)

Mellom os sagt i al fortrolighet [...] så
finder jeg at al den slags [den
efterlignende kunst] har en nedbrytende
virkning på tilhørernes sind, med mindre
de har som modgift i sig en viden om
tingenes virkelige væsen. (Staten 595 b)